

Idegenek a madárfaunában

Nyugat-Európában a XVI-XVII. sz. táján divattá vált az ún. viváriumok („élőkertek”) létesítése a uralkodó réteg és a gazdag polgárság körében. Olyan madárfajok képviselői is megtalálhatók voltak az a gyűjteményekben, melyeket a felfedezőutakról hajósok hoztak magukkal, s melyek emberi közvetítés nélkül vélhetően sohasem látogattak volna el kontinensünkre...

A viváriumok divatja az elmúlt századok alatt sem kopott meg, ma is sokan tartanak olyan díszmadarakat, melyek elszabadult egyedei szaporodóképes állományt alkotnak a természetben, nem kis bonyodalmat okozva az eredeti fauna képviselői számára...

A díszrécék szakszerű tartásáról olvashattunk e lap 1997/5. és 7. számának hasábjain. Azonban tudni kell, hogy a lúdalakúak (*Anseriformes*) és ezen belül a récefélék (*Anatidae*) számos tagja sorolható a természetvédelmi szempontból problémás csoportba, mivel emberi közvetítéssel jutottak el számos helyre, ahol aztán sokszor nem kis bonyodalmat okozott a megtelepedésük. Az említett írások csak érintőlegesen foglalkoztak azzal a problémával, amit az ilyen „szökevények” okoznak. Ennek ellensúlyozására elsősorban a Magyarországon előfordult exotákról szeretnék pár szót ejteni a teljesség igénye nélkül, felvillantva külföldi példákat és tapasztalatokat a természetvédelem oldaláról.

A hazánkra nézve új, eddig nem észlelt madárfajok esetleges megfigyelési adatait a Magyar Madártani és Természetvédelmi Egyesület Nomenclator Bizottsága (MME-NB) hitelesíti. A hiteles megfigyelésnek több kritériuma van, melyek teljesülésekor a faj adata egy listát fog bővíteni. A feltehetőleg fogságból származó fajok számára külön helyet (az ún. D listát) tartanak fenn, melyben eleddig - egy kivételtől eltekintve - kizárólag lúdalakúak szerepelnek!

Mindennek jól értelmezhető oka az újra divatba jött madárkertekből és az idegen récefajokat tartóktól elszökdösött madarak megfigyelései különböző vadvizeinken. Szerencsére hazánkban ezidáig nem jelentkezett olyan stabil megtelepedés és/vagy terjeszkedés, mely őshonos és sok esetben féltett állománnyal rendelkező védett fajok rovására történt volna, de a külföldi példák intőek lehetnek számunkra is.

Sir Peter Scott, a sarkkutató fia, megszállottja volt a vízimadaraknak: a hajdani vadászból kimagasló eredményeket elérő természetvédő lett. Angliai lúd- és récevédelmi állomása is elsősorban a ritka, védett fajok tenyésztését segíti, de számos egzotikus faj bemutatóhelye is egyben. Az idegen fajok tartása azonban megbosszulta magát: a slimbridge-i telepről kiszökött, észak-amerikai halcsontfarkú récék (*Oxyura jamaicensis*) megtelepedtek a szigetországban. Ez még nem jelentett különösebb problémát, az azonban igen, hogy a felszaporodott állományból elszármazott egyedek spanyol kolonizációja veszélybe sodorta a világszerte kipusztulással fenyegetett kékcsőrű réce (*Oxyura leucocephala*) ibériai állományát! Az agresszívan terjedő és hibridizáló „amerikai rokon” óriási problémát jelen az őshonos faj megmentési programjában. (Egyébként mindkét faj hazánkban is előfordul: az egykor szikes tavainkon fészkelő fokozottan védett kékcsőrű réce visszatelepítésével a nyolcvanas években próbálkoztak, sajnos sikertelenül. Ma már csak elvétve jelentkezik egy-egy kóbor példány. A halcsontfarkú réce első magyar megfigyelése viszont már 1997 márciusában megtörtént a Hortobágyon...)

Az Egyiptomból származó szép, ámde „rámenős” nílusi lúd (*Alopochen aegyptiacus*) a múlt században került Európába. A nyugati országokban lassanként elterjedt, s például a Hollandiában fészkelő mintegy 1500 pár sok főfajást okoz a helyi természetvédőknek.

Madarunk ugyanis előszeretettel foglalja el a féltett, védett ragadozómadarak – elsősorban a vörös vércse (*Falco tinnunculus*) – számára kihelyezett nagyméretű fészekodúkat. Ezzel sajnos két legyet üt egy csapásra: biztonságban tudhatja fészékét a ragadozók elől, s agresszív viselkedésével megakadályozza az értékesebb fajok betelepülését. Ez a faj Nyugat-Európában több ezres állománnyal bír, s már Magyarországon is több alkalommal jelentkezett (az elsőt 1993. januárjában figyelték meg Paks közelében).

Az odúfoglalások tekintetében hasonló problémát okoznak a magántenyészetekben és madárkertekben is közkedvelt *Aix* fajok, nevezetesen a mandarinréce (*Aix galericulata*) és a karolinai avagy kisasszonyréce (*Aix sponsa*). Európában mindkettő faunaidegen, hisz' az egyik ázsiai, míg a másik amerikai eredetű. A mandarinok angliai betelepítése az 1700-as évekre vezethető vissza, a jelenlegi állományt mintegy kétezer párra teszik a britek. A karolinai réce európai állománya jóval szerényebb, néhány száz párra tehető. Mivel hazánkban is előszeretettel tartják e két fajt, nem meglepő, hogy szabadterületi megfigyelési adatokkal is rendelkezünk. A mandarinréce bizonyítottan távcső elé került már a Hortobágyon, a budapesti Naplás-tavon, és közel féltucatnyi adata ismert a Dunakanyarból, azon belül is a Duna budapesti, gödi és esztergomi szakaszáról. Legutóbbi adata is innen származik: idén augusztusban láttuk négy példányát a Margitsziget közelében. Amerikai rokona szintén az idei évben és szintén a Margitsziget közelében került szakértő megfigyelők elé, s így esély nyílt felvételére a magyar faunába – kevesek öröme... (A hazánkban előfordult madárfajokat a Magyarország madarainak névjegyzéke című kiadvány tárgyalja részletesen, amely legutóbb 1998-ban jelent meg. Ez azonban csak az A-D kategóriás fajokat közli, a biztosan fogságból származó fajokkal – amelyeket részére az E kategóriát tartják fenn – nem foglalkozik. Így a névjegyzékben felesleges pl. az elszökött papagájok, vagy hogy témába vágó fajt mondjunk: a pézsmaréce előfordulási adatai után nyomozni.)

Mindazonáltal a hiteles, ismert megfigyelések nagy jelentőséggel bírnak, mert érdekes és fontos adatokat szolgáltatnak egy-egy madárfaj magyarországi felbukkanásáról, esetleges megtelepedéséről, terjedéséről (mint ahogy az sok faj esetében nem lett kellő alaposággal lefolytatva; elég itt a közismert balkáni gerle (*Streptopelia decaocto*) példájára gondolni).

Fontos dolog lenne a faunaidegen fajok megfigyelési adatait minden esetben rögzíteni, mert sajnos én is tapasztaltam már a madármegfigyelők körében, hogy egy-egy ilyen jellegű esetben nem tulajdonítottak jelentőséget a dolognak, mondván: ez úgyszólván csak egy szökött madár...

Álláspontom szerint a hazánkba behurcolt, agresszívan terjedő növények és a fentebb vázolt külföldi problémák példáján okulva fontos dolog az egzotikus madárfajok megfigyelési adatainak rögzítése, mert éppen ezek a fajok okozhatnak a hazai természetvédelem számára gondot.

Selmeczi Kovács Ádám

Mi a teendő idegen faj megfigyelése esetén?!

Első lépés a madár fajának pontos meghatározása. Szerencsére ma már magyar nyelven is elérhetőek (és megfizethetőek) olyan igényes madárhatározók, amelyek megszerzéséről néhány évtizede csak álmodozni lehetett.

Ha ezek alapján az derül ki, hogy egy hazánkban eddig még nem látott, vagy ritka fajt sodort elénk a véletlen, akkor érdemes azonnal értesíteni a MME Nomenclator Bizottságot (www.mme.hu) vagy a hazai megfigyelőhálózat tagjait (www.birding.hu). Addig is amíg társakat találunk a bizonyításhoz, érdemes rajzot, fotót vagy filmfelvételt készíteni megfigyelésünk tárgyáról, és a lehető legpontosabban (részletekbe menően) rögzíteni, leírni a madár tollazatát, viselkedését, a körülményeket és minden egyéb fontos tudnivalót.